

Psykopati

| Fagbokforlaget, 2008. 177 side

PSY
KOL
OGI

PUBLISERT 1. juli 2008

Psykopat? Historier fra virkeligheten

Boken har fått et hendig pocketformat og gir med sitt friskt helgule cover € synsinntrykk. De vel 170 sidene er satt med behagelig stor skrifttype. Boken ligger godt i hånden og er ikke tykkere enn at den er lett å frakte med seg rundt omkring - praktisk for oss som liker å ha lesestoff tilgjengelig når vi er i transitt. Signalordet i tittelen gjør alltid jobben. Ordet psykopat vekker interesse. Den grafiske løsningen er enkel, men bidrar til å vekke nysgjerrigheten. I det ytre har denne utgivelsen det som skal til for å vekke min lese lyst - selv om det i dette tilfellet ikke hadde vært nødvendig for denne leser all den stund Lisbeth Brudal har etablert seg også i min bevissthet som en nyttig plante i vår norske faghage. Hun har en rekke sterke bøker bak seg og er utgitt på flere språk. Baksideteksten på denne boken tyder på at forfatter og forlag har tenkt seg en bredt innrettet og popularisert bok. Den beskrives der som «en lettfattelig innføring i et vanskelig og utfordrende emne».

I bokens innledende kapittel forteller Brudal historien bak hennes interesse for psykopati. I forlengelsen av hennes forrige utgivelse (*Positiv psykologi*, 2006) holdt hun en rekke foredrag om bokens tema, herunder evnen til empati. Hun opplevde ofte at kursdeltakere i denne sammenhengen var vel så opptatt av å få høre om mennesker som ikke hadde evne til empati, og noen fortalte sine egne historier fra omgang med slike personer. Dette trigget den faglige nysgjerrighet som ga kraft til dette bokprosjektet.

Forfatterens mål er å komme tettere inn på psykopatiens vesen ved å spørre seg: Hvordan tenker og føler en psykopat? I bokens første kapitler fører Brudal oss inn i temaet via utvalgte historier fra virkeligheten. Det er vanligvis en god metode, slike vignetter gir ofte faglige framstillinger mer liv og bidrar til større grad av gjenkjennelse for leseren. Merkelig nok er ikke disse historiene hentet fra forfatterens egen praksis, de er rett og slett klippet ut fra en annen bok (Fossnes, A. *Til frihet. Erfaringer fra Det gule huset - et hus for vekst og utvikling*, 1997). Ikke slik å forstå at det er noe galt i å krydre sin tekst med godbiter fra andre forfattere. Men dette er noe annet, noe langt mer omfattende. I Brudals bok er så å si hele det kliniske eksempelgrunnlaget hentet fra en annen kilde enn henne selv. Som leser får jeg en flau følelse av å være bedt på en bedre middag for å ende opp med å få servert oppvarmet restemat.

Sjelelig smerte?

Det teoretiske fundamentet i boken er heller ikke alltid av det mest solide slaget. Framstillingen får i det hele tatt et noe springende og fragmentert preg. Jeg savner den gode opplevelsen av å bli ført inn i en sammenhengende og godt gjennomarbeidet tekst. Et eksempel på irriterende overflatiskhet i så måte finner vi i den løst begrunnede ideen om psykopatens sjelelige smerte. Brudal hevder nemlig med styrke at lidelse inngår som et sentralt element i psykopatens psykologi, blant annet som dødsangst. Synspunktet er så vidt jeg kan forstå omstridt. Det er derfor overraskende at forfatteren i all hovedsak begrunner sitt syn med noe så marginalt relevant som en språklig analyse av ordet psykopati. På side 16 konstaterer hun som korrekt er, at psyche betyr sjel og at pathos betyr smerte. Jeg er imidlertid ute av stand til å godta at dette skulle være et tilstrekkelig premiss til å kunne konkludere med at en psykopat opplever sjelelig smerte.

Brudal lykkes dessverre verken i å etablere eller formidle en noenlunde sammenhengende og forståelig definisjon av fenomenet psykopati - noe som naturlig nok svekker bokens kvalitet i alvorlig grad. Hun bruker forholdsvis mye plass på å referere sentrale fagpersoners beskrivelse av psykopatiens definerende trekk, men skaper mer forvirring enn forståelse. For eksempel ved at hun tilsynelatende helt ukritisk presenterer sine ideer om psykopatens indre lidelse parallelt med at hun refererer de veletablerte typebeskrivelsene av psykopaten som fryktløs, bekymringsløs og instrumentell. Et annet eksempel som kan gi inntrykk av en forfatter som ikke helt mestrer sitt stoff, finner vi under avsnittet om *personlighetsutvikling* (side 124). Her viser Brudal til enkelte likhetstrekk mellom atferdsvanskelige barn og psykopatiske voksne, men uten å trekke inn godt etablert klinisk kunnskap om sammenhengen mellom *conduct disorder* i barne- og ungdomsalder og senere psykopatiske personlighetstrekk hos voksne.

I denne boken er mangelen på nyansert refleksjon dessverre regelen mer enn unntaket. Forfatterens forsøk på å lede oss gjennom temaet med faglig autoritet undergraves til stadighet av pinlige overforenklinger, som når en manns høyst subjektive beskrivelser av ekskona tydeligvis vurderes som et tilstrekkelig observasjonsgrunnlag for å konkludere med at hun har en manipulativ psykopatisk natur (side 30-36).

Leseverdige, men smalt

Henrik Ibsens scenekarakter Peer Gynt inngår som del av vår nasjonalkulturelle identitet. Brudal gir med det utgangspunktet en bred presentasjon av Peers vesen og lar ham illustrere viktige elementer i sin forståelse av psykopatens opplevelse av seg selv og sine omgivelser. Disse passasjene hører til de mer leseverdige i boken, men trolig bare for de som allerede har en viss interesse for litteratur og kultur. Vi må huske at mange vokser opp i hjem med lav kulturell kapital. I en bok som prøver å treffe et bredt publikum, er det neppe et smart trekk å la Peer Gynt få en så vidt stor plass. Den samme innvending kan reises mot den utstrakte bruken av eksempler fra gresk mytologi.

I bokens andre halvdel henter Brudal inn elementer fra nyere hjerneforskning i sin drøfting av psykopatiens vesen. Hun er særlig opptatt av speilnevroner. Temaet er absolutt beskrevet med interesse og engasjement, men igjen savner jeg den gode helheten i framstillingen ettersom viktige deler av det man nå vet om organiske forhold ved psykopati, er utelatt.

Avslutningsvis flagges en påfallende optimistisk holdning hva angår psykopatens muligheter for tilfriskning gjennom behandling. Brudal har nemlig lyst til å prøve ut om hennes metode for empatisk kommunikasjon kan hjelpe psykopater til større medfølelse og empati. Jeg håper hun ikke gir seg i kast med det før hun har sjekket ut konklusjonene fra den ikke ubetydelige mengden forskning som allerede er utført på psykiatrisk behandling av psykopati.

Smak og behag

Alt i alt står jeg tilbake med en meget skuffende leseropplevelse. Boken faller på en måte mellom to stoler. Vurdert som populærpsykologi er den for vekslende. For fagfolk vil den ha lite nytt å tilføre. Det virker ikke som forfatteren behersker sitt stoff denne gangen. Jeg får en ubehagelig følelse av et faglig hastverk, av en ufullstendig integrering av teori og erfaring. For meg var denne boken en betydelig skuffelse, ikke fordi jeg tror jeg er ekspert på området og ikke tør innrømme at jeg har noe å lære. Boken skuffer meg som bok. Den er rett og slett for dårlig skrevet. Den er irriterende full av pludrende nullutsagn av typen «I de årene jeg har arbeidet som psykolog har jeg møtt mange faglige utfordringer» (side 17) eller «Vi er alle mennesker her på kloden og noen strever mer med livene sine enn andre» (side 19-20). Den formidler aldri sitt stoff med den effektivitet og eleganse som så ofte gjør meg glad når jeg leser, og som er selve grunnen til at jeg elsker bøker. Kvaliteten på Brudals tidligere arbeider gjorde at jeg forventet en god leseropplevelse også denne gangen, og det var derfor ikke uten en viss forbløffelse jeg la merke til at jeg på min vei gjennom kapitlene til stadighet havnet i en snøftende misnøye over det jeg leste. Jeg registrerer imidlertid at boken er overveiende positivt vurdert i en anmeldelse i *Tidsskrift for Den norske legeforening* (Jan Ivar Røssberg: Lettlest om psykopati, nr 5/28. februar 2008), og jeg faller derfor til ro fra min smule opphisselse og tenker de vanlige tankene om smak og behag. Men de som måtte spørre meg om hvordan de på en lettfattelig måte kan lære mer om psykopati, vil fortsatt bli varmt anbefalt å lese Alv A. Dahls og Aud Dalseggs *Sjarmør og tyrann* (Aschehoug, 2000, 2. utg.).

Anmeldt av Sverre Hoem

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 7, 2008, side